

9. Asianosaisen tiedonsaantioikeus

Erityisillä asianosaisiksi luokitelluilla henkilöillä on mahdollisuus saada tietoja muidenkin kuin julkisten asiakirjojen sisällöstä. Harkittaessa tietojen luovuttamista tällaisessa tilanteessa on otettava huomioon asiakirjan (mahdollinen) vaikutus asianosaisen asian käsittelyyn, kuten asioivan oikeusturvaan ja mahdollisuuden saada asiansa käsittelyyn vaikuttavia tietoja. Tavoitteena on menettelyn tasapuolisuus ja objektiivisuus. Viranomaisen ja yksityisen olisi oltava tiedollisesti samantarvoisessa asemassa, ja mielivaltaisen viranomaisratkaisun riski olisi minimoitava. Luonnollisestikin jokaisella on oikeus saada tieto itseään koskevasta asiakirjasta.

Kuten yleisen tiedonsaannin kohdalla myös asianosaisten tiedonsaantioikeus koskee viranomaisen laatimia, hankkimia tai viranomaiselle toimitettuja asiakirjoja. Tiedonsaantioikeuden ulkopuolelle jäävät tällöin esimerkiksi muistiot ja tallentamattomat keskustelut.

Asianosaisen tiedonsaantitarpeet kohdistuvat useimmiten tuomioistuimen tai muun lainkäyttöelimen asiakirjoihin ja erityisesti esittelijöiden muistioihin. Tuomioistuimen esittelijän muistioiden katsotaan kuitenkin kuuluvan tuomioistuimen neuvottelusalaisuuden piiriin ja tätä kautta salassa pidettäviksi. Luovuttaminen on mahdollista vain poikkeuksellisesti ja edellyttää valittajan esittämää tarvetta tietojen saamiselle. Asianosaisjulkisuus ei myöskään oikeuta saamaan salassa pidettävää toista henkilöä koskevaa asiakirjaa edes sillä perusteella, että sitä tarvittaisiin asianosaisen toisessa viranomaisessa vireillä oleva prosessissa.

Asianosaista koskeva sisäisen työskentelyn asiakirja. Kunnanjohtaja oli kieltäytynyt luovuttamasta asianosaiselle muistiot, joka oli syntynyt, kun kunnan asiapapereista löytynyt tuntematon kirjekuori avattiin. Kyseinen kirje toimitettiin omistajalleen, mutta muistiot ei annettu, koska sen katsottiin olevan kunnan sisäisen työskentelyn asiakirja. Oikeuden mukaan muistion katsottiin koskevan asianosaista itseään, jolloin hänellä oli oikeus saada tieto kyseisestä muistiosta. (Rovaniemen HAO 00717/09/1203 /17.6.2010)

Laaja tiedonsaanti. Tiedonpyytäjän oman edun ja oikeuksien puolustaminen ei oikeuta erityisen laajaan tietojen saantiin. Tapauksessa kirkkoherralta ja maistraatilta oli pyydetty tietoja eräästä perheestä. Tietojen kerääminen liittyi erään velkavyöhdin selvittämiseen, jossa varoja oli väitetty siirtyneen velkaantuneen sukulaisten nimiin. (Vaasan HAO 01973/06/1203)

Huostaan otetun lapsen huoltaja. Huostaan otetun lapsen isä oli tehnyt asiasta rikosilmoituksen. Poliisilaitos kieltäytyi luovuttamasta ilmoituksesta tehtyä tutkintailmoitusta isälle sillä perusteella, että ko. asiakirja on asianosaisjulkainen. Isä oli asiassa kuitenkin asianosainen ja hänellä oli julkisuuslain nojalla oikeus saada jäljennös tutkintailmoituksesta valvoakseen oikeuksiaan ja etujaan. Poliisi ei ollut perustellut kieltäytymistä eikä antanut tietoa valitusmahdollisuudesta. (AOK 1201/1/06 /19.3.2007)

Osittainen tietojen luovuttaminen. Asianosaisella on oikeus saada tiedot myös salassa pidettävistä asioista, jos ne voivat vaikuttaneet hänen asiansa käsittelyyn. Tapauksessa konserniverokeskukselta oli pyydetty veroesityksen pohjana ollutta todistusaineistoa, mm. kuittijäljennöksiä, laskelmia matkakuluista ja osanottajien nimiä. Tiedot oli luovutettu hänelle osittain, mutta osanottajien ja isäntien nimitiedot oli poistettu annetuista tiedoista. (Kuopio n HAO 429/05 /22.6.2006)

Kiinteistöveron laskentaperusteet. Kiinteistön kauppasopimuksessa kiinteistöveron maksamiseen sitoutunut henkilö pyysi omistamansa kiinteistön kiinteistöveron laskentaperusteena käytettyjä tietoja. Verovirasto kieltäytyi, koska ko. vuoden kiinteistövero kuului edellisen omistajan maksettavaksi, eikä tietojen pyytäjää siten ollut asianosainen. Pyytäjällä kuitenkin oli julkisuuslain mukainen asianosaisen asema ja hän oli oikeutettu saamaan pyytämänsä tiedot. (Helsingin HAO 07/0791/2 /6.6.2007)

Aviopuolison verotiedot ositusta varten. Henkilö oli pyytänyt aviopuolisonsa verotietoja, joista ilmenivät hänen omaisuutensa ja sen muutokset muutaman vuoden ajalta avioeron ositusta varten. Verovirasto totesi, että aviopuolisoilla oli avioehto ja sen sovittelusta oli erimielisyyttä eikä salassa pidettävien tietojen luovutuksen tarve ositusta varten ollut selvä. Verojulkisuuslain mukaan verohallinto voi antaa salassapitovelvollisuuden estämättä leskelle, puolisolle, käräjäoikeuden määräämälle pesänselvittäjälle, pesänjakajalle ja pesän osakkaille verotietoja, jotka ovat tarpeen pesän selvittämiseksi, osituksen hoitamiseksi tai perinnönjaon toimittamiseksi. Pyytäjällä oli oikeus saada tiedot sen estämättä, minkälaiseksi sovittelun lopputuloksen arvioidaan muodostuvan. (Helsingin HAO 07/1240/2 /19.9.2007)

Automallikohtaiset veron laskentaperusteet. Verovelvollisella tulee olla mahdollisuus selvittää veroprosenttinsa oikeellisuus. Henkilö oli pyytänyt Tullihallitukselta maahantuomansa auton autoveropäätökseen liittyen mallikohtaisen veroprosentin laskennassa käytetyt asiakirjat. Tullihallitus oli kieltäytynyt, koska laskenta-aineistoon sisältyi autoverojärjestelmän liikesalaisuuksia sisältäviä tietoja ja koska siitä ilmenevät tiedot eivät olleet vaikuttaneet pyytäjän ajoneuvon verotukseen. Tiedonpyytäjä oli asiassa verovelvollisena kuitenkin asianosainen ja hänen maksamansa autoveron määrään vaikutti se, käytettiinkö verotuksessa keskimääräistä vai mallisarjakohtaista veroprosenttia. (Helsingin HAO 07/1428/2 ja 07/1429/2 /22.10.2007)

Perukirjajäljennös. Henkilöllä oli oikeus saada verotoimistolta jäljennös perukirjasta voidakseen nostaa kihlilapsikanne ja osoittaakseen olevansa kuolinpesän osakas. Asiakirjan pyytäjä pystyi osoittamaan riittävän selvityksen tarpeestaan saada peruskirjan tietoja etujensa ja oikeuksiensa hoitamiseksi. (KHO 2399/27.9.2007)

Viranomaisen nimi. Eläkettä hakeneella oli oikeus saada tietää kaikkien hänen asiansa käsittelyyn osallistuneiden henkilöiden nimet, eikä pelkästään hänen pyytämänsä asiantuntijalääkärin nimi. Asiantuntijalääkärin nimeä ei voitu salata pelkästään siksi, että nimen julkaiseminen olisi lisännyt etuja hakeneiden yhteydenottoja. Tämäntapaisissa tilanteissa julkisuusperiaatteesta poikkeamiseen oikeuttavia seikkoja olisi tulkittava suppeasti. Luottamusta julkiseen valtaan voidaan lisätä avoimuudella ja avoimuutta esimerkiksi sillä, että julkisen vallan käyttäjät esiintyvät omilla nimillään. **(EOA 1084/4/00)**

Ilmiantajan salaaminen. Ilmiannon kohteella on lähtökohtaisesti oikeus saada tietää, kuka on tehnyt hänestä ilmiannon. Julkisuuslaki ei anna oikeutta salata myöskään tietoa siitä, että viranomaiselle tehty ilmoitus on ollut nimetön. Tapauksessa työvoimaviranomaiset olivat saaneet nimettömän ilmiannon, jonka mukaan eräs työttömäksi rekisteröitynyt henkilö työskenteli pimeästi. Henkilön päiväraha päätettiin katkaista tutkinnan ajaksi, mutta henkilölle ei oltu kerrottu, että hänestä tehty tutkimus oli johtunut nimettömästä ilmiannosta. **(EOA 3562/2005)**

Tieto aiheettoman lastensuojeluilmoituksen tekijästä. Tiedon luovuttamisen on perustuttava viranomaisen objektiiviseen harkintaan, jossa on punnittava ilmoittajan tarve pitää tietonsa salassa ja ilmoitusten kohteena olevan oikeussuoja aiheettomia ilmoituksia kohtaan. Yksityisen edun vaarantumisena on pidettävä lähinnä ilmoituksen kohteena olleen perheen taholta todennäköisesti uhkaavaa väkivaltaa. Sen sijaan esimerkiksi perättömistä ilmoituksista mahdollisesti seuraavia oikeudenkäyntejä ei voida pitää yksityistä etua vaarantavana tekijänä. **(OKV/926/1/2007)**

Oikeus saada tietää kantelun tekijä. Viranomaisen voi olla kertomatta kantelun tekijän tietoja, jos tiedolla ei ole vaikutusta ilmiannon kohteen asioiden käsittelyyn. Tapauksessa ilmiannon kohde ei ollut saanut ympäristökeskukselta yhteystietoja tämän ilman lupaa käynnistämien ruoppauksien ilmiantajasta. Kohde olisi tarvinnut kantelijan yhteystiedot kutsuakseen tämän todistamaan oikeudessa. **(Kuopion HAO 08/0143/2)**

Ilmiantaja. Ravintoloitsijalla ei ollut oikeutta saada tietää, kuka oli tehnyt tämän ravintolaa koskevan ilmiannon. Tiedon antaminen olisi vaarantanut viranomaisen valvonnan toteutumisen ja olisi ollut vastoin erittäin tärkeää yleistä etua. Lisäksi anniskeluluvan epäämisen perusteena ollut selvitys oli hankittu viranomaisen tarkastuksen avulla. Tiedon epääminen ei kuitenkaan estäisi ravintoloitsijaa tekemästä asiassa rikosilmoitusta. **(Hämeenlinnan HAO 02720/09/1203 /22.11.2010)**

Itseä koskeva kirje. Asianosaisella on oikeus saada tieto itseään koskevasta viranomaiselle toimitetusta kirjeestä. Tapauksessa seurakuntayhtymään kuuluvan seurakunnan kirkkoherra oli lähettänyt yhtymän kiinteistöpäällikölle kirjoituksen, joka koski seurakunnassa toimivaa ylivahvistimaria. Tällä oli asianosaisen oikeus saada jäljennös viranomaisen kirjoituksesta. **(OKA 31.1.1992)**

Sivullisen viranomaiselle toimittama asiakirja. Sivullinen oli toimittanut veroviranomaiselle henkilön verotusta koskevan asiakirjan. Veroviranomaiset eivät luovuttaneet kirjettä todeten, että sillä ei ollut merkitystä verotuksen lopputulokseen. Koska asiakirja sisälsi näkökohtia ja perusteita verotusta varten, sillä oli saattanut olla vaikutusta asian käsittelyyn ja se olisi siten pitänyt luovuttaa asianosaiselle. **(AOK 1113/1/89 /14.8.1990)**

Tiedekuntaneuvoston kokousäänite. Toiselle ehdokassijalle asetetulla viranhakijalla oli oikeus saada tieto äänitteessä, joka oli taltioitu tiedekuntaneuvoston ehdollepanoa käsittelevässä kokouksessa kokouspöytäkirjan laatimisen helpottamiseksi. Äänitteellä saattoi olla vaikutusta ehdollepanosta tehdyn muutoksenhaun käsittelyyn. **(KHO 2960/5.9.1991)** Toisessa tapauksessa tietoa äänitteestä ei tarvinnut luovuttaa viranhakijalle, jota ei katsottu virkaan kelpoiseksi, vaikka hän olikin valittanut pätevyyttään ja ehdollepanoa koskevista ratkaisuista. Ehdollepanojärjestyksestä käyty keskustelu ei koskenut kelpoisuutta vailla olevan viran hakijaa eikä sisältänyt hakijan osalta asian käsittelyyn vaikuttavaa tietoa. **(KHO 2959/5.9.1991)**

Oikeudenkäynnin ääninauhat. Asianomistajalla ei ollut oikeutta saada tietoja KRP:n hallussa olevista ääninauhoista koskien alioikeudessa vireillä olevaa oikeudenkäyntiä. Ääninauhat eivät sisältäneet tietoja, jotka olisivat voineet vaikuttaa hänen oikeusjuttunsa käsittelyyn. **(KHO 1989 A 4)**

Kantelijan asianosaisuus. Oikeusasiamiehelle tehty kantelu ei tee kantelijaa asiassaan asianomaiseksi. Tiedonpyytäjällä oli vaatinut oikeutta saada tutustua lääketieteellisen tutkimuksen asiakirjoihin, mutta hänelle oli myönnetty tiedonsaantioikeus vain niiden julkisiin osiin. Hän oli vaatinut asianosaisuuteen vedoten nähtäväkseen kaikki tutkimuksen asiakirjat, koska epäili, että tutkimuksessa oli asetettu ihmisiä vaaraan. Lisäksi hän oli kannellut tutkimuksesta eduskunnan oikeusasiamiehelle, jolloin pyydyt asiakirjat olivat olleet oikeusasiamiehen päätöksen pohjana. Hallinto-oikeus ei pitänyt kantelijaa asiassa asianosaisena. **(KHO 660/1/07)**

Oikeusaputoimiston asiakirjat. Oikeusaputoimiston ei tarvinnut luovuttaa asiakirjojaan edesmenneen asiakkaansa testamentinsaajalle. Asiakirjat koostuivat kolmesta oikeusapukortista ja kahdesta asiakaskansion sivusta, joissa olevat tiedot eivät koskeneet testamentinsaajan oikeutta, etua tai velvollisuutta siten, että tietojen saantiin olisi oikeus asianosaisuuden nojalla. **(KHO 3383 /26.11.2009)**

Kuolleen vanhemman etuus. Tiedonpyytäjällä oli pyytänyt kuolleen isänsä sotavammakorvauskäsittelyyn liittyvät paperit valtiokonttorilta, joka toimitti pyydyt asiakirjat muulta kuin salassa pidettäviltä osiltaan. Tiedonpyytäjällä ei ollut vireillä sellaista juttua, jonka perusteella hän olisi ollut oikeutettu saamaan myös salassa pidettäviä tietoja. **(KHO 3722/1/07)**

Asianomaisen eläkepäättös. Eläkevakuutusyhtiön ei tarvinnut luovuttaa tiedonpyytäjälle asianosaisuuden perusteella yhtiön hallituksen kokoukspöytäkirjoja, koska kokouksissa ei ollut käsitelty hänen eläkeratkaisuaan. (KHO 1998/1.9.2003)

Tuenhakijoiden asianosaisasema. Valtioneuvoston myöntämää harkinnanvaraista yritystukea hakeneilla yrityksillä oli asianosaisasema vain oman hakemuksen käsittelyssä. Hakijoilla ei ollut asianosaisasemaa asioissa, jotka koskivat muiden hakijoiden hakemuksiin annettuja päätöksiä. Hakijoita ei ollut tarpeellista kuulla toisten hakijoiden vaatimuksista, eikä heillä ollut myöskään asianosaisen oikeutta saada niistä tietoja. (KHO 3045/14.8.1995)

Tiedonsaantioikeus huoltajuuskiistassa. Isällä ei ollut oikeutta saada oikeudessa vireillä olleen huoltajuusriidan perusteella turvakodin ja perheneuvolan asiakirjoista äitiä koskevia tietoja. Isällä oli lastensa huoltajana kuitenkin lapsia koskevat tiedot ja myös äitiä koskevat tiedot asianosaisena lastensuojeluasiassa siltä osin, kuin tiedot liittyivät lastensuojeluasiiaan. Jos henkilöllä on perusteltu syy epäillä itsensä tai perheensä turvallisuus uhatuksi, voi maistraatti määrätä hänen pyynnöstään, että tietoja hänen olinpaikastaan annetaan vain viranomaiskäyttöön. (EOA 1055/2005)

Toista asiaa varten toimitettu asiakirja. Asiaosaisella on oikeus saada toisen henkilön tiettyä asiaa varten viranomaiselle toimittama asiakirja vain, jos se liittyy hänen oikeusturvaansa samassa asiassa. Tapauksessa henkilö oli toimittanut käräjäoikeudelle terveydentilaansa koskevan todistuksen velka-asiansa käsittelyä varten. Tiedonpyytäjäksi pyysi asiakirjaa, koska katsoi tarvitsevansa sitä eräässä toisessa asiassa. Koska tiedonpyytäjällä ei ollut asianosainen velka-asian käsittelyssä, hänelle ei ollut oikeutta saada pyytämäänsä asiakirjaa. (KHO 3117/1/00)

Asianosaisuus toisten tietoihin. Asianosaisen saamaan asiakirjaan saa sisältyä myös toisia henkilöitä koskevia julkisia tietoja. Tapauksessa asianosainen oli saanut viranomaiselta oman asiansa käsittelyyn liittyviä asiakirjoja, joista oli peitetty toisten henkilöiden yksityisyydensuojan piiriin kuuluvat tiedot. Oikeuden mukaan asiakirjan tiedot eivät kuitenkaan olleet sellaisia, joiden perusteella asianosaisen oikeutta tietoon olisi tullut rajoittaa. (Hel singin HAO 01362/09/1203)

Veron maksamiseen vaikuttavat tiedot. Viranomaisen ei tarvinnut luovuttaa yleisesti automallien veroprosentin laskemisessa käytettäviä tietoja, kun tiedoilla ei ollut vaikutusta tiedonpyytäjän omaan verotukseen. Tapauksessa tullihallitus ei ollut luovuttanut autoverolain nojalla salassa pidettäviä tietojen muiden Volvo V70-mallien veroprosentin laskennasta, koska niillä ei ollut vaikutusta juuri tiedonpyytäjän omistaman mallin autoveron laskentaan. Tiedonpyytäjälle oli toimitettu hänen oman automallinsa laskenta-aineisto auton käyttöönottokaudelta. (Turun HAO 06/0568/2 /28.8.2006)

Vastapuolen asianajaja. Vastapuolen asianajaja oli tehnyt poliisille kantelun ja Suomen Asianajajaliitolle tietopyynnön koskien toista asianajajaa. Asianajaja ei ollut kantelijan asemassa asianosainen, jolla olisi ollut oikeus saada tietoonsa toisen asianajajan ja hänen päämiehensä välisiä salassa pidettäviä tietoja tai yksityisistä ammattisalaisuuksista. (Helsingin HAO 03/0871/2 /21.11.2003)

Perukirjan luovuttaminen vainajan sisarelle. Verotoimiston ei tarvinnut luovuttaa perukirjan kopiota perunkirjoituksen toimittamista varten kuolleen sisarelle, joka ei ollut kuolinpesän osakas. Perukirja on verotustietojen julkisuudesta säädetyn lain mukaan salainen asiakirja, joten kopion voi saada vain julkisuuslain asianosaisuuden perusteella. Kun sisar ei ollut kuolinpesän osakas, hän ei ollut myöskään asianosainen. Lisäksi äidin perunkirjoitusta varten tarvittavat tiedot olivat saatavilla ilman kuolleen sisaren perukirjan luovutusta. (KHO 3384 /26.11.2009)

Ilmiantajan asianomistajuus. Tarkastusviranomaiselle selvityspyynnön tehnyt henkilö ei ole automaattisesti asianosainen tapaukseen liittyvien tietojen saamisessa. Ilmiantajan asianosaisuus riippuu siitä, vaikuttaako asiakirjajulkisuutta koskevan asian ratkaisu mainitun henkilön tai tahon etuihin, oikeuksiin tai velvollisuuksiin. (EOA 3393/2006)

Kantelun tekijä. Kunnanhallituksen jäsenenä oli oikeus kantelun tekijänä ja asemansa perusteella saada nähtäväkseen kunnanhallituksen käsittelyssä olevat, salassa pidettävät sosiaalitoimeen liittyvät asiakirjat. (AOK 971/1/97 /26.8.1998)

Tuomioistuimen esittelijän muistiot. Korkeimman hallinto-oikeuden ei tarvinnut luovuttaa asianosaiselle tämän asian oikeuskäsittelyyn liittyviä esittelijän muistioita, koska ne sisälsivät tuomioistuimen neuvottelusalaisuuden piiriin kuuluvia tietoja. Neuvottelut käytiin asianosaisten ja yleisön läsnä olematta. (KH O 280/8.2.2007) / Helsingin hallinto-oikeuden ei tarvinnut luovuttaa asianosaiselle jäljennöstä tämän verovalitusta koskevaan päätökseen liittyvästä esittelijän muistiosta, koska se sisälsi tuomioistuimen neuvottelusalaisuuden piiriin kuuluvia salaisia tietoja. (KHO 1129/9.5.2008) / Korkeimman hallinto-oikeuden ei tarvinnut luovuttaa asianosaiselle täydellistä jäljennöstä tämän oikeuskäsittelyyn päätökseen liittyvästä esittelijän muistiosta, koska se sisälsi tuomioistuimen neuvottelusalaisuuden piiriin kuuluvia salaisia tietoja. Tiedonpyytäjällä ei ollut osoittanut hakemuksessaan sellaista tarvetta, jonka perusteella hänen olisi tullut saada tietoja muistiosta laajemmin kuin hän on jo voinut siihen tutustua. (KHO 2271/5.9.2006) / Korkeimman hallinto-oikeuden ei tarvinnut luovuttaa esittelymuistiot neuvotteluista, jotka koskivat maa-aineiden ottolupaa ja siitä tehtyä valitusta. Luvan myöntämisellä ei saatu vaarantaa etuja, joita oikeudenkäymiskaareissa määritellyllä neuvottelusalaisuudella pyritään suojaamaan. Asianomainen ei ollut pystynyt osoittamaan selkeää tarvetta tiedon saamiselle. Julkisia asiakirjoja olivat kuitenkin maa-aineiden ottolupaa myönnettäessä ja siitä tehtyä valitusta lääninhallituksessa ja KHO:ssa käsiteltäessä hankitut lausunnot ja muut asiakirjat. (KHO 2872/29.8.1989)

Esitutinnan keskeneräisyys. Asianosaisella, hänen edustajallaan ja avustajallaan ei ole oikeutta esitutkinnassa ja poliisitutkinnassa esitettyyn tai laadittuun asiakirjaan ennen tutkinnan lopettamista, jos tiedon antamisesta aiheutuisi haittaa asian selvittämiselle. (Helsingin HAO 02/0312/2 /24.5.2002)

Tiedonsaannin ajankohta. Viranomaisten on huolehdittava siitä, että asianosainen voi saada tiedon itseään koskevan asiakirjan sisällöstä ennen sen julkiseksi tuleamista esimerkiksi median kautta. Tieto sisällöstä voidaan antaa tuoreeltaan päätöksenteon jälkeen esimerkiksi puhelimesta tai telekopiona. Ratkaisujen kohteille tämäntapainen menettely on erityisen tärkeää kielteisissä viranomaisten päätöksissä. (AOK 714/1/00 / AOK 802/1/99 / OKA 1084/1 /99)

Ensisijainen tiedonsaantioikeus. Asianosaista on informoitava ennen tiedon yleistä julkistamista. Päätöksestä olisi voitu tiedottaa tuoreeltaan esimerkiksi puhelimitse. Ympäristölautakunta oli postittanut ympäristön siivoamista uhkasakon nojalla koskevan päätöksen asianosaiselle, mutta ennen sen saamista hän oli lukenut päätöksestä sanomalehdestä. (AOK 714/1/00 /16.3.2001)

Asiakirjan syntyminen ennen asianosaiseksi tuleamista. Tietopyyntöä ei voitu hylätä sillä perusteella, että asiakirja oli syntynyt ennen kuin tietoa pyytäneestä oli tullut kyseisessä asiassa asianosainen. (KHO 3586/2/04)